

Aleksandar Bošković: *Kratak uvod u antropologiju*

Zagreb: Jesenski i Turk, 2010., 227 str.

Svaka uvodničarska knjiga u polje antropologije ima jednak problem. S jedne strane, u koncept se stalno izvan kontrole autora pokušava probiti niz konceptata, definicija i pojmova kojima se antropologija bavi. Tako stalno na vrata teksta kucaju pojmovi iz problematike srodstva, mitova ili ekonomije koji su na ovaj ili onaj način bili, ili su to još uvijek, tijekom stoljeća i pol duge antropološke povijesti, dijelom inventara svakoga obrazovanog antropologa. S druge strane, uvodi su često fokusirani na povijesti nastajanja i nestajanja pojedinih pojmova s antropološke scene u skladu sa smjenom dominantnih teorijskih postavki koje su davale ton pojedinim razdobljima antropologije. U Hrvatskoj imamo objavljene uvode koji su svaki na svoj način podlegli pritisku jednog od mogućih načina uvođenja čitatelja u svijet antropologije. To su *Kulturna antropologija* koju je napisao William Haviland i *Uvod u antropologiju* Jerryja Moorea. Dok je Havilandov pogled uperen u probleme kojima se antropologija bavila (društvo, politika, ekonomija, religija), Moore se okreće pojedinim važnim antropolozima, sažecima njihova rada i popisom najvažnije bibliografije. Svaki od pristupa ima svoje prednosti i mane. Pristup kroz područja istraživanja i probleme kojima se antropologija bavi odličan je put kojim svi znatiželjnici mogu uspostaviti neki opći pregled koji se vrlo jednostavno podupire i malim demonstracijskim odlomcima etnografskih monografija. No, jednako tako, takav pristup skriva teorijski koncept iz kojega je ispisan i daje tek jedan od mogućih uvida u antropološke probleme. Nabranjanje antropologa i njihovih djela pak polučit će efekt razumijevanja različitih škola i teorijskih modela kojima su se antropolozi pomagali kako bi bolje razumjeli ljudsko društvo i kulturu, ali će njihova slijepa pjega ostati jasno izložen pojmovni materijal koji se u antropologiji polagano stvarao. Knjiga koja bi objedinjavala obje mogućnosti još nije napisana, a čini mi se da ju ne bi bilo niti lako napisati. Tako će načini pisanja uvoda u antropologiju i dalje biti stvar odluke autora.

Knjiga *Kratak uvod u antropologiju* Aleksandra Boškovića primjer je povijesnog pregleda antropologije u već klasičnoj shemi smjene pojedinih teorijskih konceptata i njihovih predstavnika. Međutim, koliko god bi se mogao očekivati suhoparni popis teorija i predstavnika, Bošković već u uvodnom poglavlju "Antropologija ili antropologije?" koncipira vlastito mjesto s kojeg promatra povijest antropologije, mjesto u kojem ona više nije jednolinijski prostor glavne struje teorijskih pravaca koji su se širili preko svijeta, već znanost koja se na mjestima prihvata tih teorija transformirala na različite načine. Takav stav do izražaja dolazi u pridavanju pozornosti razvoju brazilske antropologije u poglavlju

“Svetske antropologije”. To je, naravno, rezultat Boškovićeve dobrog poznavanja brazilske antropologije, ali uvrštavanje jednoga perifernog modela razvoja antropologije ipak je popriličan pomak spram ostalih uvoda u antropologiju. Posebno je to važno za razumijevanje konteksta u kojem je nastajala hrvatska etnologija. Jednako kao u Hrvatskoj, i u Brazilu je u prvoj polovici 20. stoljeća antropologija konstruirana kao znanje koje služi razvoju vlastitog društva, što je odredilo daljnji razvoj brazilske antropologije kao isključivo domaće znanosti koja se rijetko probijala u prostore vodećih antropoloških časopisa. Donekle sličan razvoj antropologije Bošković razotkriva i u Japanu. Ono što možda odlučujuće razlikuje te dvije “periferne” antropologije od ostalih jest njihova masovnost – brazilsko i japansko udruženje antropologa, svako posebno, ima više članova nego EASA (*European Association of Social Anthropologist*), no njihova je vidljivost u međunarodnom antropološkom prostoru toliko puta manja. S obzirom na to da naslov knjige glasi *Kratak uvod u antropologiju*, Bošković se ne upušta u epistemološke i ontološke probleme koji se otvaraju zbog takvog stanja u antropologiji. S druge strane, međutim, taj će se nedostatak reflektirati u, prema mojem mišljenju, prebrzom zaključku kako antropologiji ne treba pripisivati kolonijalnu karakteristiku, s obzirom na to da “saradnja sa kolonijalnim administracijama ili opravdavanje kolonijalizma nije nešto u šta je u bilo kom trenutku bila uključena većina istraživača, i jedna od stvari koje ću nastojati da pokažem u ovoj knjizi jeste da popularna predstava o antropologiji kao nekakvoj ‘služavki kolonijalizma’ (engl. Handmaiden of colonialism), kao delu nekakvog velikog zapadnog kolonijalnog projekta, u stvari nema nikakvo utemeljenje u realnosti” (Bošković 2010:42–43). U kritici kolonijalnog diskursa u antropologiji i nije nikada bilo riječi o suradnji ili otvorenom podržavanju kolonijalnog projekta. Većina kritike od Talala Asada preko Edwarda Saida i Johannes Fabiana, Homi Bhabhe i Gayatri Spivak pa do Jamesa Clifforda i Dipesha Chakrabartya nije bila upućena nekoj svjesnoj namjeri antropologa, već antropološkom diskursu koji je osmišljen na specifičan način (posebno u evolucionističkoj paradigmi) te je ozakonio specifičan oblik reprezentacije Drugoga koji je zadobio karakteristiku znanstvenog, a tek onda se kao specifičan žanr unutar prostora akademske moći perpetuirao bez namjere ili volje autora koji su ga stvarali. Postkolonijalna kritika svoj fokus okreće prema odnosima moći i hegemoniji koja naturalizira određene vrste opisa spram drugih, a usporedo s time prokazuje objektivnu spoznaju kao još jedan društveni i kulturni konstrukt. Neizbježna je upletenost reprezentacije Drugoga u takav općeniti diskurs koji je na kraju krajeva i stvorio ono što danas nazivamo Zapadom. Unatoč namjeri koju je autor eksplicite naglasio u navedenom citatu, nigdje nećete pronaći ozbiljan osvrt na autore koji su analitički kritizirali takvu antropološku upletenost u kolonijalizam.

No, bez obzira na taj nedostatak, knjiga obiluje odličnim uvidima u razvoj antropološke misli i pronalazi neke veze među manje poznatim antropolozima i ne-antropolozima koji su imali važan utjecaj na velika antropološka imena, poput Michela Leirisa. I, naravno, sve što treba na brzinu saznati o nekim temeljnim teorijskim konceptima i antropološkoj literaturi, lako se pronalazi u ovoj knjizi, jednostavno i pregledno objašnjeno s napucima za daljnje čitanje. Neminovno je to knjiga koja dodatno obogaćuje nastavno štivo na studijima etnologije i kulturne antropologije u regiji.

Tomislav Pletenac

Branko Đaković: *Igre oko vatre.*
Prilog etnološkim istraživanjima o vatri

Samobor: Meridijani, 2011., 229 str.

Između pozivanja na mudrost grčkog filozofa Heraklita, koji elementu vatre dodjeljuje ulogu oblikovnog počela sveg svijeta, i opservacije o kemijskom i fizikalnom uporištu za ovaj prirodni fenomen i epifenomene koji ga okružuju, "Predgovorom" knjige *Igre oko vatre* Branko Đaković uvodi nas u svijet odluke da se vatri posveti etnografska monografija koja bi u samonametnutoj izlagačkoj skromnosti tek pokušala naznačiti mnoge njezine kulturološke i društvene aspekte.

Sagledavajući opsežnost pothvata Branko Đaković "vatrenu besjedu" predstavlja kao nužnost i "unutrašnje gorenje" da se ispiše dugogodišnje bavljenje vatrom kao kulturemom, koje u konačnici dobiva svoju tekstualnu eksplikaciju ovom knjigom. *Uvod* knjige tako počinje naglašavanjem svijest o "slojevitosti" pregnuća i nemogućnosti jednostavnog oslanjanja na postojeću ponudu antropoloških paradigmi. Zbog toga pristup biva određen "krparijom" ili pokušajem obuhvaćanja svih onih tumačenja vatre koja su je odredila kao kulturem *sui generis* podatan, ali i nužan za tumačenje kulturne tvarnosti putem refleksija o ulozi vatre u oblikovanju kulturnih zajednica te njezinih uprizorenja u različitim društvenim funkcijama.

Početak priče o vatri ispisuje se arheološkim uvidima o upoznavanju vatre u ljudskom društvu, kroz pričanje o "pripitomljavanju" ovoga prirodnog fenomena i rastu ljudskih zajednica te stvaranju "univerzalnog kulturnog i socijalnog miljea" vrste koja posjeduje spoznaju o moći vatre.

Poglavlje "Igre oko vatre" i potpoglavlje "Gdje su ljudi, tu je vatra" oris je povijesti aktivne upotrebe vatre u arheološki dokumentiranim nalazima. Frazerovo "otkrivanje vatre" prilog je uvidu o evoluciji odnosa čovjeka i vatre, potkrijepljen